

В. В. Отрощенко, Ю. М. Бровендер

З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛЬОВИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ СЕМІНАРІВ

Стаття знайомить з досвідом проведення польових науково-практичних семінарів (ПНПС) на місцях тривалих розкопок відомих пам'яток археології в межах Луганської області.

К л ю ч о в і с л о в а: польовий науково-практичний семінар, досвід міжнародної співпраці, поселення зрубної спільноти Капітанове I та Капітанове II, Картамиський комплекс пам'яток гірничо-металургійного циклу доби пізньої бронзи.

Серед розмаїття науково-організаційних проектів, реалізованих І.С. Винокурком, привертає увагу факт започаткування ним 1965 р. Подільських історико-краєзнавчих конференцій, які помітно активізували наукове життя краю, стали полігоном для творчого зростання вже декількох поколінь археологів краю. В іншому куточку нашої держави, на Луганщині, протягом 15-ти років накопичується досвід проведення польових археологічних семінарів у процесі дослідження видатних об'єктів археології. Поділитися практикою проведення польових нарад такого ґатунку, в плані обміну досвідом, видається нам — модераторам цього проекту — доцільним.

Шлях до цих польових зібрань проліг через проведення мобільного робочого семінару «Проблеми доби пізньої бронзи Південно-Східної Європи» (Луганськ — Перевальськ — Донецьк, листопад 1993 р.). Саме там були окреслені перспективи спільного українсько-російського дослідження пам'яток доби бронзи Доно-Донецького регіону [Бровендер та ін., 1995]. Учасниками попередніх домовленостей стали представники відділу археології енеоліту — бронзової доби Інституту археології НАН України (В.В. Отрощенко), Центрально-Донецької

експедиції при ІА НАН України (Ю.М. Бровендер) і кафедри археології та історії давнього світу Воронежського державного університету (А.Д. Пряхін). У контексті проведення Українсько-Російської експедиції, яка розпочала спільні розкопки на Луганщині 1994 року, логічно постала потреба у вербальному та фіксованому обміні поглядами та позиціями між представниками різних наукових шкіл і держав.

У липні 1995 р. було напрацьовано формат польового археологічного семінару та проведено його на базі дослідження пам'яток Капітанівського археологічного мікрорайону (Новоайдарський р-н Луганської обл.). Тоді ж було окреслено й тему для обговорення на семінарах — «Доба бронзи Доно-Донецького регіону». Важливим компонентом проекту була домовленість щодо публікації матеріалів семінару, яка стала обов'язковою й надалі [Отрощенко, 1995]. Ці польові семінари увійшли до історії археології як Капітанівські [Пряхин, 2010, с. 88].

Липень 1996 р. ознаменовано проведенням Другого семінару, де відбулася настільки цікава наукова дискусія, що матеріали її вирішили видати в матеріалах цього зібрання [Дискусія на семінаре, 1996]. Третій, Четвертий та П'ятий Капітанівські семінари традиційно проходили, відповідно, у липні 1997, 1998 та 1999 років, неухильно розширюючи коло учасників. Матеріали семінарів видані [Доба бронзи..., 1997; 1998; 2001]. Завершення розкопок у Капітанівському мікрорайоні поставило крапку й у першому циклі семінарів. За матеріалами розкопок поселення Капітанове II видано колективну монографію [Пряхин и др., 2000].

Після річної паузи, яка припала на 2000 р., спільні українсько-російські дослідження були продовжені у Картаміському археологічному мікрорайоні, де розпочалося комплексне дослідження міднорудних копалень, техногенної зони та селищ рудокопів і металургів на рудопрояві Картамиш (Попаснянський р-н Луганської обл.). Копати стали 2001 р., а вже у серпні наступного проведено Перший Картаміський польовий археологічний семінар за темою «Проблеми гірничої археології». Організаторами нового проекту виступили Донбаський гірничо-металургійний інститут (м. Алчевськ), Воронежський державний університет (РФ) та Інститут археології НАНУ [Проблеми..., 2003].

У липні 2002 р. модератори Картаміських семінарів мали нагоду взяти участь у роботі Каргалінського міжнародного польового симпозиуму в Оренбурзькій обл. РФ, організованого Інститутом археології РАН (Є.М. Черних) та Оренбурзьким державним педагогічним університетом (Н.Л. Моргунова). Там, у Приураллі, ми ознайомилися як із методикою та результатами досліджень міднорудних копалень і поселень рудокопів та металургів на Каргалах, так і з досвідом організації польового семінару в сусідній державі. Поза тим, випала нагода встановити особисті контакти з дослідниками гірничої археології з інших країн Європи, Азії, Америки [Матеріали Каргалінського..., 2002]. Їх було запрошено на Другий Картаміський семінар.

Другий міжнародний Картаміський польовий археологічний семінар (серпень 2003 р.) займає особливе місце в ряду інших хоча б тому, що в його роботі брали участь науковці з Іспанії, Німеччини, Польщі, Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки, України [Проблеми..., 2003а]. Природно, що приїхали й організатори Каргалінського симпозиуму на чолі з Є.М. Черних. Тоді пам'ятки Бахмутсько-Торецької міднорудної улоговини та питання їхнього дослідження віддзеркалилися у контексті світових проблем гірничої археології, а до публікації розлогих матеріалів Другого семінару надіслали статті дослідники з восьми країн світу [Проблеми..., 2005].

Наступні п'ять семінарів (III—VII) були проведені в липні 2004—2008 рр. вже без такого планетарного резонансу, але зберігали статус міжнародних, за рахунок участі російських колег. Протягом одного-двох робочих днів заслуховувалося 10—15 наукових доповідей, відбувалося знайомство з об'єктами дослідження, а з 2004 р. відбувалися експериментальні плавки міді з картаміської рудної сировини у плавильних печах багаторазового використання. Матеріали семінарів регулярно видавали на поліграфічній базі на той час вже Донбаського державного технічного університету [Горная археология, 2005; Проблеми..., 2006; 2007; 2007а; 2009]. У зв'язку з цим, слід згадати про визначальну допомогу ректорів ДонДТУ,

професорів В.М. Дорофеева та А.І. Акмаєва у справі матеріального та технічного забезпечення роботи семінарів.

Після світової економічної кризи 2008 р. Картаміські семінари перестали бути міжнародними, але продовжують збирати фахівців із Києва, Дніпропетровська, Луганська, Донецька, Алчевська, Лисичанська. 2009 р. проведено Восьмий, а наступного — Дев'ятий польові семінари. Заслухані на них доповіді готуються до друку [Проблеми..., 2010]. Особливістю гірничих семінарів є участь у їхній роботі, поруч із археологами, геологами, представників інших природничих та точних наук. Таким чином напрацьовується комплексний підхід до вирішення проблем гірничої археології. Від 2009 р. розпочато переговори щодо участі у дослідженні Картаміського мікрорайону польських колег з Інституту археології Гданського університету (К. Слюсарська). Отже, є надія, що наші польові семінари повернуть собі статус міжнародних.

Окремо слід наголосити на ролі семінарів як польової школи для молодих археологів. Камерна, у межах експедиційного табору, обстановка ведення засідань під тентом надає можливість археологам-початківцям та студентам-практикантам засвоювати норми ведення наукових симпозиумів, долати природне хвилювання під час власних, часом перших у житті, офіційних виступів. У формі вільної дискусії виробляли стратегію перспективних наукових досліджень, формулювали і обговорювали теми майбутніх кандидатських та докторських дисертацій для конкретних учасників семінарів. Далі проводили апробацію дисертаційних тем, яка віддзеркалювалася, зрештою, у вже підготовлених до захисту роботах.

Отже, практика проведення регулярних польових науково-практичних семінарів, за щирої зацікавленості учасників проекту, є плідною, результативною та перспективною. З огляду на необхідні матеріальні витрати, такі симпозиуми є достатньо економними, зважаючи на відносно невеликий склад учасників та обмежене часом і простором коло проблем, які винесені на обговорення. А зацікавлених проблемами гірничої археології запрошуємо на черговий (Десятий) Картаміський польовий семінар.

Бровендер Ю.М., Отрощенко В.В., Павлова І.М. Робоча зустріч з проблем археології пізнього бронзового віку півдня Східної Європи (Луганськ — Перевальськ — Донецьк. 23—27 листопада 1993 р.) // Археологія. — 1995. — № 1. — С. 150—151.

Горная археология (матеріали IV-го міжнародного Картаміського польового археологічного семінару) // Исторические и футурологические аспекты развития горного дела. — Алчевск, 2005. — С. 93—187.

Дискусия на семинаре // Доно-Донецкий регион в системе древностей эпохи бронзы восточноевропейской степи и лесостепи. — Воронеж, 1996. — Вып. 2. — С. 73—81.

Доба бронзи Доно-Донецького регіону: Матеріали 3 укр.-рос. польового археол. семінару. — Київ; Воронеж; Перевальськ, 1997.

Доба бронзи Доно-Донецького регіону: Матеріали 4 укр.-рос. польового археол. семінару. — Київ; Воронеж, 1998.

Доба бронзи Доно-Донецького регіону: Матеріали 5 укр.-рос. польового археол. семінару. — Київ; Воронеж, 2001.

Материалы Каргалинского Международного полевого Симпозиума — 2002 «Древнейшие этапы горного дела и металлургии в Северной Евразии: Каргалинский комплекс». — М., 2002.

Отрощенко В.В. «Капитановский полевой археологический семинар» // Эпоха бронзы Доно-Донецкого региона (материалы укр.-рос. полевого археол. семинара). — Луганск, 1995. — С. 3—5.

Проблеми гірничої археології: Матеріали I Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2003.

Проблеми гірничої археології: Доповіді II міжнар. Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2003а.

Проблеми гірничої археології: Матеріали II міжнар. Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2005.

Проблеми гірничої археології: Матеріали III міжнар. Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2006.

Проблеми гірничої археології: Матеріали V міжнар. Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2007.

Проблеми гірничої археології: Матеріали VI міжнар. Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2007а.

Проблеми гірничої археології: Матеріали VII міжнар. Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2009.

Проблеми гірничої археології: Матеріали VIII Картамиського польового археол. семінару. — Алчевськ, 2010.

Пряхин А.Д., Отрощенко В.В., Беседин В.И., Бровендер Ю.М. Поселение эпохи бронзы Капитаново II. — Воронеж, 2000.

Пряхин А.Д. Доно-Донецкая степь-лесостепь в эпоху бронзы. История изучения (современный этап). — Воронеж, 2010.

*Ю. М. Бровендер,
В. В. Отрощенко*

ІЗ ОПЫТА ПРОВЕДЕНИЯ ПОЛЕВЫХ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИХ СЕМИНАРОВ

Статья посвящена опыту организации полевых научно-практических семинаров (ПНПС) на археологических раскопках в Луганской области. По инициативе Центрально-Донецкой экспедиции и Донбасского государственного технического университета (г. Алчевск), Института археологии НАН Украины и Воронежского государственного университета (Россия) проведены 5 капитановских (1995—1999 гг.) и 9 картамышских ПНПС (2002—2010 гг.). Межгосударственный характер проекта обеспечил проведенным семинарам статус международных.

*Yu. M. Brovender,
V. V. Otroshchenko*

ON THE EXPERIENCE OF ORGANIZATION OF SCIENTIFIC AND PRACTICAL FIELD SEMINARS

Proposed paper discusses the experience of organization of scientific and practical field seminars (SPFS) conducted on the base of archaeological excavations in Lugansk district. By the mutual initiative of Central-Donetsk expedition, Donbass State Technical university (Alchevsk city), Institute of archaeology of NUAS, and Voronezh state university (Russia) five Kapitanovka and nine Kartamysh SPFS were conducted between 1995—1999 and 2002—2010, respectively. Interstate character of the project provides the international status to these seminars.